

A T E T T

**KÉTHETENKÉNT
MEGJELENŐ LAP,**

SZERKESTI:

KASSÁK LAJOS.

5

Budapest, 1916. január 5.

Ára 30 fillér

Viszontelárusítók részére
telefon: 110-17.

5

Tartalom:

- Vajda Imre: Világnézet
György Mátyás: Éjnekindulás, Hottentotta
nóta (versek)
Kassák Lajos: Portrait szénnel (novella)
Pásztk Jenő: Portrait (rajz)
Rozványi Vilmos: Férfitestek ünnepére (vers)
Raith Tivadar: Páris, Liège, Trencsén-Teplicz
(Recitativo 1914—15)
Székely Béla: Az életem papíron (vers)
Szitár Endre: Kirándulás egy középkori
jégkamrába (vers)

MŰVÉSZET:

- Bródy Árpád: Lengyel Menyhért (Válasz
Hatvany Lajos egy passzusára)
Fehér Pál: Göndör Ferencz könyvéről.

Előfizetési díj:

- egész évre 8 kor.
félévre 4 kor.
negyedévre 2 kor.

Felölsszerkesztő és kiadó: **KASSÁK LAJOS**

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, V. Sziget-utca 16. I. 14.

VILÁGNÉZET

»A Tett« cím ne hasson senkire megtévesztőleg, nem az extrém szindikalizmussal egyenlő. Nem jelent egyenes vonalat az ötletszerűségtől a cselekvésig, hanem a megismerésen keresztül magát a cselekedetet, az alkotást, a nemesített természetet. Mert a tett nem a káoszt kutatja. Költőit, esztétáit és tudományokkal foglalkozóit, nem a világrend megismerhetetlenségei és misztikuma, hanem a törvényszerűségei érdeklik. Mindaz, ami eddig történt, mint élmény, mint kiélés és mint az individuum egyéb szellemi törekvései, mindez, hogy Maeterlinck szavaival éljek, a »lélek atmoszférájában« játszódott le. Belső történések voltak, légmentesen elzárva a külvilág érintésétől. Mindaz, ami *kinn* történt, profán és piszkos volt, nem alkalmas a megéneklésre. Az értékek skálája egyuttal a finomságok és finomkodások skálája volt. De ezeknek a metafizikai képleteknek nincsenek törvényszerűségei. Az u. n. szabadakarat, az önkény, a tetszés helyettesíti itt a célszerűséget.

✓ A tett kilép a lélek atmoszférájából. A teleologikus világrendet, a kozmoszt éneкли meg és így az erők éneke. A lélek atmoszférájában minden korlátozva van és a keretek végesek, a mozgás csak látszólagos mozgás, mert az egyéni kielégülés tiszta statikája helyettesíti az élet dinamikáját.

A tett a végtelenségek és az univerzálítások felé lendül. Számára az értékek skálája a fájdalmak, az emberi boldogságok, az életsorsok és a nyughatatlan természeti erők skálájává változik.

A tett világnézetében állandóságot csak a törvényszerűségek képviselnek, mert számára semmisenem befejezett, örök mozgásban van az egész világmindenség, ahogy már Herakleitos mondta: pantha rei, minden folyik. De ez a mozgás nem imbolygó és céltalan mozgás, hanem célok és lehetőségek felé tör. Egy, magában a természetben rejlő immanens lehetőség, de életté csak akkor változik, ha az emberekre hat és ezek adják meg követhető irányját. Így az atom és az univerzum fogalma egybeolvad, mert az atomnak univerzális lehetőségei vannak.

✓ A tett világnézetét jellemzi a pozitivizmus. A pozitivizmus úgy — ha nem is olyan formában — mint ahogy Auguste Comte elképzelte. Visszatérünk hozzá, azért, hogy kiinduljunk belőle. Ő a lehetőségeknek nem a feldolgozója, hanem végtelen gyűjtőmencéje, akinél elméleteinket nyersen, ősförmában megtaláljuk. A formát nem találta meg. Lehet, hogy a három stadium törvénye csak képzet. Lehet, hogy nem volt metafizikai időszak, és lehet, hogy nem jön létre pozitivista. Lehet, hogy a fejlődés étappejai nem határolhatók el, mert a fejlődési vonalak egybeolvadnak és amiket mi különböző koroknak tekintünk, csak a végtelenség fel-

1. darabolásai. De hisz maga Comte mondta, hogy ezek az elhatárolások csak forgalmi könnyítések.

2. Egyetlen nagy, mindent betöltő tény van és ez a mozgás megállapítása; a társadalomra vonatkoztatva a társadalmi haladás ténye. De ez a mozgás még nem élő mozgás. Nem embereken keresztül történik. Amorálista és anetikus, céltalan és iránytalan.

3. A tett kilép a szabad mozgás atmoszférájából, mert irányt ad a társadalmi haladásnak. Már nem pantha rei, vagyis egyszerű reflexió, a dolgok megállapítása, hanem túlmegy a pusztá megismerésen, teleologikus szempontokká központosítja, cselekedetté lendíti. De ez nemcsak egyszerű filozófiai probléma, tudományos akaratelemzés és nem Schopenhauer akaratmetafizikája. Mert a tett felé nagy célok integetnek, ameddig hosszú az út. Egy megbélyegzett szóval utópiáknak szokták nevezni, mert azok szemében csak az a valóság, amiket érzékelhetnek és láthatnak, az ő számukra nincsenek szükségszerűségek, amelyek bekövetkeznek. Ők a kávéházi epikureusok, akik számára a világrend adott, megváltoztathatatlan és nyugvó tényekből áll, lehetőségek nincsenek.

4. A tettnek kevés a szociáldemokrácia, de hisz a szociálmusban. Nem a társadalmi intézményeken át akarja reformálni az embereket, hanem az emberek révén az intézményeket. Elismeri az anyagi élet és az emberi cselekedetek kauzális kapcsolatát és szoros kölcsönhatását, de azt hiszi, hogy az egyetemes akarat győztes marad az anyagi erők felett.

5. A tett nem népies és nem száll le a tömegekhez, hanem magához emeli őket.

A tett a tömegmozgalmakba veti bizalmát és így a forradalom atmoszférájába lép. Általa várja az összes értékek újra értékelését, az emberi erők e szent táncától várja az emberiség megújódását, ahogy Marx mondotta: az emberiség bevezető történetének lezáródását. És itt csatlakozik világnézete Comte-éhez, mert ahogy Marx szerint az állam, amikor hivatását teljesítette és a vadság állapotából felvezette az embereket a részleges civilizációig, kimúl, — a tett, amidőn az embereket az álértékek és elnyomottság világából felvezette az általános emberi szolidaritásig és az erők boldog, harmonikus és isteni játékáig: a szocializmusig, felolvad az őt környező végtelen természetben, újból átalakul mozgássá és átadja szerepét a társadalmi haladásnak.

Vajda Imre

ÉJNEKINDULÁS

Veterán banda privátszorgalommal, de
szusztalanul prüszköli, tüsszköli, pöfögi
brúgja, mint selgempapiros fésűn
erölködő gyerekek, Rákóczi marsát feléjük ;

Éljen a kapitány úr ! riad fel
itt-ott rendetlenül, összecsaltogva és
elmaradozva, mint kerengő sasok csapkodása,
a vagonok ketrecébe bezöcskölt,
majd onnan kikíváncsiskodó, felizgatott
huszárok nyugtalansága ;

Éljen ; mehet ; kegyetlen, hasító fütty ;
Befelé ! Befelé !

Fakad (mint a seb) zuhog (mint a kasza)
harsan (mint a nép) zendül (mint a fohász)
zajdul (mint az összecsapás) és bűg
(mint a parancs) : az ezred kürtje,

Nyerit (mint a száguldó ló) :

A vonat ;

Sistergés ; Éljen ; Roppanás ; Éljen ;
Reccsenés ; Éljen ; Szuszogás ; Éljen ;

Forrázott bőr ? Roppanó kar ?
Reccsenő törzs ? Füttyülő mell ?

Neki lódul ;

A banda recseg utánuk,

Utánuk ; Éljen ;

Bólogat (Éljen !) a kidugott (Befelé hó !)
rúdon (Éljen !) a koszorús (Krrr !)
buggyozott (Éljen !) lobogó (Éljen !)

Úszik az éj felzúdult habjain, míg
a vonat, amint elszánt felfedező
szőnyeg-masínája, belezakatol-lötytyen
a végtelen mélységbe

Riad a kürt, a banda recseg utána,
a veterán banda;

Kürt, banda, vonat, huszárok, anyák,
szeretők, nyugodtak, közönyösek,
hadsereg-szállítók;

Ó milyen agyafurt, pokoli, sintérin-
zseniális szimfonia ez:

(S az égről rájuk zúdul mérhetlen fekete
kárpit)

György Mátyás

HOTTENTOTTA NÓTA

Fa vagy, kődarab vagy,
Hottentotta ótem képe.
Kába vademberségeimet
(Zs zs zs zs!)
Belevéstem a testébe.

Mindenféle ringgyel-ronggyal,
Ez idő alatt,
Mindenféle cafrangokkal
(C c c c!)
Felcicomáztalak.

Szurkolva szemem meresztem,
Az ajkam halvány
Hozzá nyúlni tilalmas, átok,
(Á á á á!)
Ó Bálvány! . . .

De most — akit úgy találtalak
S fővénybe, hivalgó bábalak! —
Letépem a rongyokat: én az Urad,
(Há há há há!)
Halld, elhajital . . .

Szeretlek!

György Mátyás

PORTRAIT SZÉNNEL

Esteledett. A hideg decemberi kékség már sűrű, iszapos szomorúságba lógott a hegyek fölött s mintha valami komor piktor funerálta volna a tájat, percről percre mélyebb, elveszejtőbb gödörré bizonytalanodott a világ. Fehér, fehér, fehér, fekete, fekete, fekete — zömök fehér hegyek és beláthatatlan fekete ür: ez volt a minden.

Nyolc óra volt és csönd, hogy szinte hallani lehetett a végtelen hómezők életét. De nem tartott soká. Valahol most roppant a zengő, megfagyott kéreg, aztán nőtt-nőtt a monoton ritmus, egyre erősebb, biztosabb mozgás szaggatta a csöndet s mintha botló, nehéz lábakon valami óriás mérte volna a földet, már egész tisztán ki lehetett venni a közeledő lépteket.

Kevés vártatva egy tömör, bebugyolált alak tolt a föl magát a hegy taraján. Ember volt, de csak bundás, tompa szilhuettjét mutatta meg: mint valami üszkös, elhajlott oszlop állt bele a hideg, villódzó fehérségbe. Vastag teste most puposan előre görbült s az idomtalan tömegeből valósággal állati erővel ömlött ki a hívó, elnyújtott kiáltás:

— Hahó-hó-ó . . .

Egy pillanatig csönd maradt; aztán, mint valami csorba, feneketlen pofa dadogta vissza a hangot a sötét.

— Hahó-ó-ó-ó . . .

Az ember még egyszer belevonított az estébe, de hogy semmi értelmes, ismerős választ nem kapott, lassan lefelé indult az uttalan hegyről. Nehezen, sulyos mozgással camogott előre, léptei alatt szilánkokba törött a bőrözött hó s mint valami üszkös, kitaposott szemgödrök vakultak utána a sötét csizmanyomok. Mintha valami gonosz, gyilkoló szándék húzta volna lábai alá a lejtőt, óvatosan lépett és időnként hátra hátra kapta lógós, buksi fejét, akár ha ravasz, bujkáló kopókat érezne a nyomában. De semmi eleven, mozduló figurát nem látott. Megnyugodott. A fagyos, végtelen tér, mintha kiszivta volna eszéből a gyáva, riadozó gondolatokat, már ott állt, ott érezte magát a célban s erős, paraszti testét valósággal felgyújtotta a himes láz. Négy hete mult, hogy utoljára tette meg ezt az utat, árulkodó nyomait azóta bolyhos, fehér pihével takargatta be az idő, a szél gyanutlanul messze

keverte a magával hozott csipős akolszagot s csak egy élő lélek, egy fiatal, vérbő asszony tudja, hogy neki ma újból jönnie kell az árva hegyekről lefelé.

Füleiben már hallotta az éhes, szerelembolond asszony kunogását s dagadt, elkékült ereiben megforrott a vér, mintha máglyát raktak volna a talpai alá.

Lépésről lépésre szilajabb, vágyakozóbb lett s most érezte, hogy egyetlen ütéssel a halálba verné azt, aki csak véletlenül is az útjába feszülne. Kivánta és betelni akart a lopott szerelemmel, mint valami eiszánt, telhetetlen állat.

Bonifác, így hívták a bódultan vándorló embert, havonta csak egyszer szakadt el a lusta kérődző nyájtól, minden negyedik vasárnap volt csak az ő élete napja, az utolsó héten már száraz, kipattogzott szájjal ébredt bele az özvegy reggelekbe s a kiszámított ünnepen még szöges vasfogókkal sem tarthatta volna meg magán kemény, pártalan alma. Már évekkal ezelőtt valami bolond, nem várt véletlen csöppentette elé a dús asszonyajándékot s ő azóta szüreteli róla vágyai beteljesedését, mint más ember a friss bort szüreteli az áldott tőkékről.

— Marinka, kicsinyke — botló lépéseire így becézte az asszony pergő, megédesített nevét, s duzzadt, piros szája szélét izesen leszopta az elrepült szó után.

— Marianka, Marianka — s most az asszony göthös, harapós urára s az ő hiéna-körmös gazdájára gondolt. Szinte megundorodott a rivális ember felidézésén s lusta, egészséges eszébe vadító tűzcsóvákat tüzködött a felingerelt vágyakozás.

Még sohasem gondolt bele ennyire mélyen az életébe s egy pillanatra ijedten meghökölt. Három széthuzó élet görcsös, összebogozott sorsát találta meg magában s ezt az egyetlen megvilágosodott pillanatát elbirhatatlanabb tehernek érezte minden eddigi robotjánál. Valami gyerekes, játékféltő ösztön ütötte föl most benne a fejét. — Ha egyszer mégis szétszakadna ez a csomó? — az esze még kérte a veszedelmes játékot, de nem merte tovább nyújtani a fölbukott gondolatot, a szive riadtan megugrott, zsiros, meleg csizmáit, mint valami biztos kapaszkodó fogakat vágta előre, előbbre a kemény, porzó hóba.

Nem sokára gyulladt, kiugró szemeibe állt a kicsiny, szunyókáló falu.

Szinte futva lódult neki a hirtelen terülő lejtőnek.

Már csak alig egy fejjel volt fölötte a csöndes, mélyre roskadt kalyibáknak. Az égen, mint valami roppant kengolyó sugárzott a hold s a teljes fény alatt ő most bátor, türelmetlen ugrásokkal fordult be a kihalt, egyetlen utcába.

Senkivel sem találkozott.

Az alacsony sövénykapuk gondosan reteszre voltak huzva s csak itt-ott öntött ki némi vörnyegés csikot egy megizzadt ablakszem. A kémények szálló kórópernyét pipáltak s Bonifác feszülő inait még jobban ragasztotta a hó. De ő sem engedett. Mire a gazda udvaráig ért, arca ragyogott a láztól, görnyedt, bundázott hátát végig csiklandozta a guruló veriték.

Nem tépelődött, tudta, biztosan tudta, hogy a gazda az egyhónapi számadás után ma valahol a városban duhajkodik, mint valami fáradt, mézéhes medve vetette át magát az alacsony sövényen

A pitvarajtó nyitva volt előtte, pajkos, gyerekes topogással ugrott be az alacsony, megpállott házba. Édes, teli szájjal valami cifra, asszonycsalogató szót akart bele kiáltani a szagos petróleumvilágba, de nyeksenne torkán akadt a szó.

Nehéz, megereszkedett csizmái, mintha gyökeret vertek volna a magas tölgyfa küszöbbe.

A fehér, kecskelábu asztal végén, szembe a kitért ajtóval, ott ült Bonifác előtt a gazda. Kicsiny, üssebujó szemei, mint valami kékre edzett török szurtak bele a gyáván megtorpant emberbe.

— Nó? — kérdezte hirtelen dühösödő kíváncsisággal.

Bonifác még mindig a tárt ajtóban meredezett. A váratlan meglepetés teljesen megzavarta, talán a tulajdon harminc év óta tudott nevét is kiejtette az agyából.

— Te állat! — zuhogta felé a gazda dühe. — Hát mért gyütté? Mi? Hát mért gyütté?! — s keszeg, hosszú teste ijestően nyult föl a nyikorgó szalmaszékről.

— Izé . . . — dadogta Bonifác nehezen, mintha savanyu kovászok ragasztanák a nyelvét. — Izé — ijedt, tétova szemei most véletlenül a lámpafényből kiesett sarokba tévedtek s a magas kemence padkán meglátta a riadt asszonyt. — A birkák miatt — buggyant föl szőrvert fekete ábrázatából a magyarázó szó. — A múlt éjszaka két jószágot elvitt az ordas . . .

— Mi? Két birkát? Mi?

Bonifácz könyörgő alázattal belépett a küszöbről. Már ott-honosabb és magabizóbb volt, mintha a halál terhét huzta volna le eszéről a vakmerő hazugság. Most szinte jólesett látnia a lár-más, hadonászó embert.

Sunyi, leszegett fejjel a székre ereszkedett. Már kedve jött az ingerlő játékhoz s valóságos gyötrő, bolondító mesemondásra kapatta a nyelvét.

— Hallgass te Sátán! Te, te jolvaj, te lomha medvefajzat! — ordította a gazda mocskos, teli szájjal. hogy rengett bele az egész ház. Hosszu, girbic lábain ott toporzékolt az ülő, mozdu-latlan ember előtt s csontbunkós kezei, mint valami ördöngős buzogányok lendülnek neki a másik husos, piros arcának, — de nem mertek belecsapni.

A szagos, eltömködött szobában szinte fullasztott már a hőség. Kintről fájdalmas vonítás hallatszott, itt bent csattogott a gazda száraz állkapcsa, de különben csönd volt, mintha fülledt, nehéz bura alatt vergődne a három összetévedt ember. A kicsiny bádoglámpás vaksi pillogással takargatta az árulkodó arcokat s mint valami halott, sötét anyagot dobálta föl a falakra a testek hideg, formátlan árnyát. A gazda még mindig a birkák miatt átkozódott, de a másik kettő már vágyai boldogító ízét hordta át egymáshoz a lopott szemvillanásokban.

— Marianka, szegényke — gondolta Bonifác s közömbö-sen átnézett a megcsalt gyűlölködő gazdán s piros, szereimes lángokkal üzent a néma, kuporgó asszonynak. Lucskos, durva sapkája alatt most régi kamaszos esze csintalankodott s amíg az asszony kukucska, kigyuladt szemének hódolt, játszott az ellen-ségével, mint valami éretlen, csupaszáj kölyökkel.

Amazt rázta, dobálta a féktelen indulat, ő jámbor lebigy-gyett állal hallgatott. Makacs ravaszsággal szoritotta egymásra sűrű, egészséges fogait, gondolatban azonban az érkező percek veszedelmét méregette s bundája alatt szorongatta már a csomós, vadölő bunkést. „Hátha?” A feje tiszta volt minden fondorkodó méregtől, gonosz gondolattól, de a gazda maró szitkozódása va-lahogy, mint sütőgető vitriol már a bőre alá szivárgott s most bántó kihívó daczra ingerelte minden porczikáját a hetvenkedő ember ellen.

— Te loptos kutya — zuhogott föl újból és újból a gazda durva, rikácsoló hangja.

Kenneth

l
a
n
f

k
c
s

k
k
le
S
e

S

Bonifác idegesen megrángott. Ereiben veszettül megfutott a vér, de nem mozdult. Mint valami tüzes, fölfűtött masinát nyomta vissza magát a székre.

— Kidoblak lator! Kidoblak, mint a hasznavehetetlen dögöt!
„Csak egy kólintás köllene neki“ — gondolta Bonifác s vad, lobogó szeme tétovázón kereste az asszony nyugtató, kék szemét. Találkoztak. S különösképen, mintha az a két csalogató tükör is most csak fájó, örjítő parazsat szórt volna az agyára. Egész a szivéig fájt ez a pillantás.

— Te Jú . . .

Egy zuzó, tompa ütés szakította meg az újból fölcsapó hangot. Villámgyorsan röpült a bunkó, a gazda keskeny, majomhomlokából kiloccsant a gőzlő, piros vér; aztán mint valami átszúrt duda az egész ember hörögve összecsuklott.

Irtó, félelmes csöndesség szakadt a házra.

Bonifác ott állt a gyér lámpavilágban nyugodtan és kissé hátracsuszott bundában, mintha most érkezett volna meg a havas, didergető éjszakából. Mintha mi sem történt volna körülötte, csak a bunkó görcsein virítottak a bolondító színek — azt is eldobta magától s most szinte táncolva indult meg a kiérdemelt ajándék felé.

De nem érhetette el.

— Gyilkos . . . te gyilkos — visitotta az első rémületből kissé fölocsudott asszony s mint valami eszeveszett furia szabaldult ki az elnémult házból.

— Gyilkos! . . . gyilkos! . . . jó emberek, gyilkos! . . . segítség! . . .

Bonifác bárgyu értelmetlenséggel még mindig ott állt a halálos szoba közepén s csak most, most az asszony szörnyű, árulkodó vonítása világosította az eszét.

Szép, nagy teste fájdalmasan beleremegett a megpillantott képbe. Otromba csizmái előtt, ott feküdt a gazda száradt, meglékelt bőre s ő igazánból csak most eszmélt rá irtó munkájára. Sirni, maró állati szóval ordítani szeretett volna, de nem volt ereje, hogy szétvegye vásott, összecsapott fogait.

Szinte örjögő félelemmel kerülte meg a mozdulatlan testet.

Egyenesen, a nyitott kapun akart menekülni, de a fele uton szédülten meghökölt. A szabad uton térdre bukottan ott sirt, jaj-

gatott a félig meztelen asszony s ő rémült irammal vetette át magát a sövényen.

Mint valami háiszolt, nemes vad, egyenesen a hegynek tartott.

A feje nehéz volt, mintha ólommal öntötték volna tele s a lábait most százzorta, ezerszerte nagyobb erővel ragasztotta a hó.

Tágult, remegő orrcimpái fújták a meleg párát, hogy dagadt, egészséges tüdeje alig bírta szusszal, de nem állt meg pihenni.

A hold tiszta ezüstben ragyogott.

Csakugy lopva, futtában visszalesett.

A törpe parasztkunyhók, mint valami pletykás, ősz anyókák már egész összebujtak a völgyben. Semmi különöset nem látott.

Még szívósabb akarattal rohant bele az emelkedő mezőbe.

Messze, nagyon messze látta még a kívánt hegytaréjt.

Merészen előre dülve, szinte emberfeletti erővel verekedett minden lépésért.

De nem engedett.

Mint valami kormos, elégett tuskót erőszakolta föl magát a meleg, takargató aklók felé s amerre ment, lecsuszott bundájával mély, fekete árkot vágott maga után a magas, tiszta hóban.

Kassák Lajos

FÉRFITESTEK ÜNNEPÉRE

Éltem én is óráknak semmijéből,
Asszonypárnákra gazdag dísznek dőlve ;
Mignem egy asszony dús, hennás körméről
Szívem meleg vérét a hajamba törölte.

Most Eröm fénybolond ivén felhajítva
A férfiak teste gyul ki a világra,
A zordon Angelo-homlokok drága titka,
Mély asszonyszemeknek legmélyebb imája !

Óh, férfitest ! Ma nincs más dicsőségünk,
Amit a lelkünk maga előtt hordjon.
Jaj, mert véres kenyeret adtak nekünk
S keserü azt legyűrni fuló torkon.

Átokigéimnek mérgező csalétkét
Falják s epedjenek a bujdosó vadakkal,
Kik gránitra morzsolták az Élet ékét,
S egytömbbe gyúrták ebekkel, lovakkal.

Hulljék fülikbe a könnyek forró ólma,
Mert zürös himekre ítelt asszonyok jáznak
S zúzott seregük sírásba bomolva
Testeket hív, miket halálnak megaláztak.

Jaj, fut az én lelkem vert igék menedékén
S hitem mérgét keverem a szíveknek
Értetek árul, kik világmélynyi békém
Bús himnuszában ragyogva pihentek.

S kiket ajult lelkem gyöngytermő izgalmán,
A lelkek imamagvául kidobtam —
Óh, fönséges torzók ebeknek harmincadján
Ti darabokra zúzott imák az asszonyokban!

Rozványi Vilmos

PÁRIS, LIÈGE, TRENCSÉN-TEPLICZ

(RECITAVO 1914—15)

A dél, amibe belenyújtózom, langyos-melegen cirógat. Szeszélyesen süt a nap, a facipők dallamosan kopognak, énekbe cseng a beszéd.

Megyek a boulevardon, egy régi barátom jön velem szemben. Bársonykalapját szemére húzza, ide-oda cikáz az aszfalton. Biztosan éhes. Megállit. Tíz soust öreg. Benyúlok a zsebembe. Csak egy francom van. Nesze.

A Café Biardból kinevet rám egy nő. Int. A múltkor éjjel elszedte a cigarettám és a pénzem. Tovább megyek. Kellemetlen, ha nem tudok pénzt adni.

A Sorbonne-ról most jönnek ki a lányok. Sietve mennek az utcán. Beszélnek. Oroszúl. Fekete hajukban buja éjek alszanak. Szemük álmos, mint a lumpos macskáké.

A Pantheon komikusan mered az égbe. Vonalai a nagy fényben szétbomlanak s kupolája értelmetlenül ödög a kékségben.

A Gare Montparnasse-on sikolt a vonat s a Luxembourg kert szökőkútja gyerekkacajt hajit a levegőbe.

A cigarettám, csak most látom, nem ég.

Nem szeretem a Saint-Michel kútját.

A Szajna kidülledt medréből. Végre tavasz van, áradás.

Jó volna most hajóra ülni. Saint-Cloudba menni vagy Chareutonba.

Megyek le az állomáshoz. A Préfecture de Police zászlója vigan lobog. . . .

Ej menjünk ki gyalog Chareutonba.

Bosszant ez az erős napfény, ami a kávéház üvegablakán megtörve elkápráztatja a szemem. Csilingelő villamosokat szeretnék most látni, amik az idegeimbe utódnak, az utcán csillogva futnak s a gyerekkoromat hívják az eszembe s a poros népligeti utakat, ahol a fű szürke s a fagyaltos bódé színes reklámja bánton ordítja a tikkadt mezőnek: Vanília.

Szeretném megsimogatni a szék alatt heverő kutyát. Hosszú, szürke szőre van s hegyes orrát a lágyékába dőfi. A szeme idecsillog néha s a mesék farkasára gondolok s a pirosbóbitás kislányra, ki az erdőben eltévedt.

Kezemben megremeg a toll. Ma éjjel keveset aludtam s a cigaretták megreszkettettek engem. Szemüvegemen éles fénycsikok

táncolnak, jó volna most sétálni egyet.
De a nap nagyon ragyogó.
Ülök s az ablaküveg napfénye kápráztatja a szemem.

A kis fények, amelyeket beüzen hozzám a város, hidegen csillog-
nak, mint az orosz zsidólány szeme, aki kokottá akar lenni s az
egyetem aulájában már fürkészi leendő szeretőjét.
Dohányom olcsó és fekete, ha szívom, a mellemre lidércül s
köhögős téli estéről üzen.
Szeliden ontja fényét a lámpa s a tintafoltok vérré elevenednek.
Gáborvighre emlékezem, az egyedüli magyar uriemberre Párisban,
aki most a boulevardon szalad s egyre kiabálja: L'Intransigeant,
La Presse.

Milyen bolond ma minden.
Élet Paris, Éjjel.

S amint kineznek e furcsa percek, kis magyar falukra gondolok,
amelyekben én, a város fia, sohasem jártam.

Liégenél két orosz zsidólány bukkant elém a vonaton. Szépek és
büszkék voltak. Őket nem nyomta Szent-Oroszország. Nyugatról
jöttek. A szájuk nyugodt, a tekintetük hideg és bátor. Ilyenek
azok az asszonyok, akik tudatosan árulják a testüket.

Szobámba gyakran téved be orosz ének. Egy nő énekel esténként
sóhajós dalokat. A szeme biztosan zavaros és riadt. Benne remeg
még a rigai pogromok lángja és vére. Haja, mint szemfödél
borúl csügedő fejére s ha énekel, templomos Moszkvára gondol
s száguldó trojkákra, amik hideg téli estéken csöngős lovakkal
vágják be magukat az utca havába.

Nézze meg Moszkvát, mondotta nekem egy revolutionista orosz.
Olyan szép. Kétezer templom van benne. Sok-sok torony. S igazi
oroszok. Kétmillió orosz. Itt fog először kitörni a forradalom.

S olyan kevés a zsidó.

Újra hallom a szomorú éneket s egy orosz zsidólány szőke haja
veri lázba a vérem.

Lomhán veri az eső a földet, zöld szinek tánca tobzódik a fákon,
messze fenyves, a Grand Hôtel halljában asszonyok, tiszték.
Kártya. Flirt.

Az írószobában hangos beszéd. A kávéház idezümöggi a cigány-
zenét. Unott melódiák. Uniformisok és uniformisok. Kind, Du
kannst tanzen.

Pára ködlik a völgyben. A kerti asztalokon gyöngyöt ver a víz.
Pinczér, csokoládét.

És kártyáznak, beszélnek.

Jaj, ez a keringő gyilkol.

Álmosan tüzes pillantások.

Gyerünk Glamoshoz vacsorázni.

A fotój öle bársonyos és puhább, mint az asszonyé.
 Pihentet, ringat s nem kergeti meg bennem a vért.
 A szivar füstje száll . . . Messze a fronton most katonák állanak
 a vártán . . .
 A drótkerítés halványan vonalzik az éjben . . .
 Hajnalodik . . . Rubintba öntve az ég alja . . . Virrasztás sárgul
 az arcon . . . Sárgúl a búza . . . Inog a Sötét . . . A füst száll . . .
 s a fotój öle lágyabb és ringatóbb, mint az asszonyé . . .

Raith Tivadar

AZ ÉLETEM PAPIRON

Hunyt, városokban düllöngő életemre csak néha gondolok,
 mint mérges indák úgy fonnyadnak itt aszkéta ostorok
 s most köröttem pogány, embert perzselő tüzek füstje gomolyog.

S a Lány teli teste is leaszott a tűzben. Este csontváza vár
 felejtett szerelemre. Hogy zörög, prüszköl az egész határ,
 ma meg van drótsövényekkel jól kötözve a halál.

Szájamon hullákat bontó förtelmek keserű ize csorog,
 s megforganak a gyomromban a zsiros, mérges étkü torok,
 a szűk sáncok mélyén sebes testem ébren a sirban hánytörög.

Am ha süvitni tudnék golyóval és éjbe repitni szívem,
 nagy vérrel vetett mezők felé kuszhatnék szivárvány iven,
 szétvetné magát a holtakat hívó föld otromba mérgiben.

De jaj, fejembe futnak össze mindenünnen a telefondrótok,
 ti-ti-ti-ta . . . a föld lomhább, mint a vérem, oly lassan forog,
 hallom a mélyét zenélni, még vérre éhes, s mint a koldus gyomra korog.

SZÉKELY BÉLA

KIRÁNDULÁS EGY
KÖZÉPKORI JÉGMAMRÁBA

Emberek, ime itt van ez a test.
Ott lógott egy utszéi fán a szélben
és a karjai kétoldalt szét voltak lendülve,
mintha még mondani akarnának valamit
és átölelni a fákat.

A karjai kétoldalt szét voltak lendülve,
mint a madárszárnyak, ha már élettelen
preparálva vannak muzeumok átszűrt fényű
termeiben, hol mammoth csontvázak merednek
és agyarak gyűlölség nélkül a jámbor nézőre;

mint a madárszárnyak, ha már élettelen
hullnak le a magas napfényes égről,
hol koncerttermében az Idő zenéjének
vibráltak és oxigént leheltek magukba
és lettek jó trágya a pórnak.

Emberek, ime itt van ez a test.
Az arcza okkersárgával van bevonva,
ám a törzse patinazöld fényben foszlik
és több helyütt döfött sebből halkán
arzenvörös megalvadó vér szivárog.

Ám a teste patinazöld fényben foszlik,
társaim jöjjetek, fogjátok meg őt és ássunk
deszkájának mély gödröt a földben,
hol tavaszi rovarok méla lakodalmán
a hólé kapillárisan lefelé szivárog . . . . .

Emberek, ime itt van ez a tetem,
a sugárzása transcendens szükségesség volt néktek.
Majd tavaszi rovarok dus lakodalmán
befogja tölteni hivatását e test.

— — — — —
S most jertek! . .

Szitár Endre

SZINHÁZ

Lengyel Menyhért. — (Válasz Hatvany Lajos egy passzusára). Lengyel Menyhért nem zseni, nem drámai költő, s legfeljebb csak arról lehet vitatkozni, hogy színpadi író, avagy csak szerző-e? Hatvany Lajos a Nyugat-karácsonyi számában megjelent tanulmányában színpadi írónak nevezi. Félre a skatulyázással. De ha már papírhoz nyúlunk, véleményünk így formulázzuk: többször színpadi író, mint szerző. A Nagy fejedelemben, a Hálás utókorban, a Falusi idyllben, a Prófétában író, — a Taifuntól a Táncosnőig szerző. Hatvany ugyan sok jóakarattal „a magában sem bizó, riadt, folyton tépelődő ember” portréjával mentegeti és magyarázza Lengyel színműirői pályafutását, minket azonban nem sikerült elvezetnie attól a meggyőződésünktől, hogy Lengyel Menyhért tulontul kétlaki életet él. Elismerjük, hogy van benne jó szándék és többször igyekszik irodalmat adni, mint a publikumot kiszolgálni, de hogy ezt is megteszi, azt maga Hatvany sem tudta eltakarni. Ő így mondja: „A Próféta utáni bukást követő csüggedtségében — amikor maga is csak színpadi ácsmesternek hitte magát akit a tantiéme ihlet meg — Biró Lajos emlegetett neki egy jó sujet, aminek ő egyszerűen neki látott és a maga módján feldolgozta az elejét, végét, míg Biró a darab közepét írta meg.” Ezt az eljárást azonban semmiképp sem vagyunk hajlandók a gyötrődés, önmarcangolás javára írni. Lengyel Menyhért ekkor már tul volt a Nagy fejedelemben, Hálás utókoron, Falusi idyllen, Prófétán, amelyek sok szép ígérettel kecsegtettek; neki tehát négy ilyen egyívású darab után talán még sem lehetek a saját talentuma iránt olyan mélyreható kételyei. Nem, itt igen is „speculativ rosszhiszeműség”-ről lehet csak szó. De rögtön megmondjuk, hogy a speculáció alatt nem azt értjük, hogy az író nem önmagát adja a darabjában, hanem azt, hogy sok mindent elhallgat, sok mindent látör önmagából, ami pedig kikiváncozik belőle: mint hit és meggyőződés. Kezdődik pedig ez az elhallgatás már a téma választásnál. Sok-sok őszintén friss téma izgatja a fantáziáját, de egyiket sem meri fel-

dolgozni. Keres-kutat, vagy ha kapóra jön, rögtön elfogad valami szintelen, vánnyadt kis témácskát és mérték után rászabja a „primadonnára”. Neki már praxisa van ezen a téren. Elsőrangú a szabás-technikája. (De azért sem szabad összetéveszteni holmi Wedekind és Schaw-féle egyéni technikával.) Mesterember. A Cárnyt a Taifun előzte meg és akkor szerezte Lengyel azt a sok-sok arannyal is megtámogatott tapasztalatot, hogy annak az írónak, aki hosszú ideig kis vevőközönsséggel nem élégszik meg, az előbb-utóbb a hitét, a fantáziáját is kénytelen áruba bocsátani.

Lengyel Menyhért Táncosnőjével, amit közepes sikerrel adnak most a Vigszínházban, Hatvany újból igazolni akarja azt a tételt, hogy Lengyel „azon írók közé tartozik, akiket a siker nem hogy megrontana, hanem valósággal megjavít”. Nos hát, azt szeretnők már, ha Lengyel nem javulna annyit, hanem végre is igazán azzá lenne, akivé már rég felmagasztalták.

Bródy Árpád

IRODALOM

Göndör Ferencz könyve: a Háború nyomában

A nagy, ríktó háborus vásári könyvek közül a maga egyszerűségével tűnik fel mindjárt szimpatikusnak és állítja meg az embert ez a könyv. Közvetlen és minden pózt mellőző hangjával — ami egyik nagy értéke is — férközik közel az emberhez és objektív, nyugodt szemmel nézve követi a retentő tülekvés nyomait és biztos kézzel megrajzolt képekben — amik több helyen határozottan és művésziiesen tömörülnek egybe — adja vissza a Háború gigászi, szédítő lüktetésében, véres, retentő valóságában, iszonyu nyomorával és durva, állati brutalitásu becstelensége és gyalázatosságával egyetemben. Súlyos és szivszorító írások ezek. És végül fontos e több méltatásra érdemes könyv csak azért is, mert a tompított írások sorai mögött az író nagy emberi érzéseinek buzgását érezni, aki tán egyetlen férfias könyvcsepp csillogásán át látja reszketni ennek a rontó viharok minden pirosha és feketébe fuló színeit.

Fehér Pál